



DOI: 10.54235/27382737-2024.v4.3-12

**ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԱԳՐԵՐԸ, ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ԵՎ
ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ**

Ռ. Ս. ՓԱՐՍԱԴԱՆՅԱՆ

1964 թ. հունվարի 1-ի տվյալներով Հայկական ՍՍՀ-ում բնակվում էր 2069,0 հազար մարդ, այդ թվում՝ քաղաքային բնակչություն՝ 1124,2 (54,3 տոկոս) գյուղական բնակչություն՝ 944,8 հազար (45,7 տոկոս):

Հայկական ՍՍՀ բոլոր գերատեսչությունների սիստեմում աշխատում են (1966 թ.) 5900 բժիշկ, այդ թվում՝ 518 ատամնաբույժ:

1965 թ. Հայկական ՍՍՀ առողջապահության մինիստրության սիստեմում աշխատում էր 5.200 բժիշկ, այդ թվում՝ 473 ատամնաբույժ:

Յուրաքանչյուր 10 հազար բնակչին 1963 թ. ընկնում էր 20,7 բժիշկ, այդ թվում՝ քաղաքներում՝ 34,4 գյուղերում՝ 3,3:

1966 թ. տվյալներով, հանրապետության յուրաքանչյուր 10 հազար բնակչին ընկնում էր 27 բժիշկ:

Այդ ցուցանիշը Վրաստանում հավասար է 32-ի, Ադրբեջանում՝ 22,2, միջին միութենականը՝ 19,4:

Ըստ մասնագիտությունների, Հայկական ՍՍՀ առողջապահության մինիստրության սիստեմում աշխատող բժիշկները բաժանվում են հետևյալ կերպ (1963 թ.)¹:

Թերապևտներ	— 1.018 ¹
վիրաբույժներ	— 365 ²
ակնաբույժներ	— 110
մանկաբարձ-գինեկոլոգներ	— 322
մանկաբույժներ	— 844
քիթ-ականջ-կոկորդի բժիշկներ	— 121
ներվապաթոլոգներ	— 116
հոգեբույժներ	— 63
ֆիզիատորներ	— 124
մաշկա-վեներոլոգներ	— 89
ոնկոգներ	— 133

¹ Թերապևտների թվի մեջ հաշվված են նաև ինֆեկցիոնիստները և ֆիզիոթերապևտները:

² Վիրաբույժների թվի մեջ հաշվված են նաև տրավմատոլոգները, օնկոլոգները, ուրոլոգները, անեսթեզիոլոգները, ներովիրաբույժները:

Ֆիզկուլտուրայի բժիշկներ	— 25
սանկարի դասուցության բժիշկներ	— 350

Այլ բժիշկներ

սանիտարական բժիշկներ	— 125
էպիդեմիոլոգներ	— 95
ատոմատոլոգներ	— 57
բժիշկ-լարորանտներ	— 191
այլ մասնագիտության բժիշկներ	— 369
ատամնաբույժներ	— 396

Հանրապետությունում 1965 թ. աշխատում էր 14256 միջին բուժաշխատող, իսկ առողջապահության մինիստրության սիստեմում՝ 13.000 միջին բուժաշխատող, այդ թվում՝ 3018-ը գյուղերում:

Ըստ մասնագիտությունների միջին բուժաշխատողները բաժանվում են հետևյալ կերպ (1963 թ.):

	Թիվը	Տոկոսային հարաբերություններ
բուժակներ	1736	14,6
բուժակ-մանկաբույժներ	601	5,1
մանկաբույժներ	1744	14,7
բուժ քույրեր	5877	49,5
քույր-լարորանտներ	471	4,0
սանիտարական բժշկի և էպիդեմիոլոգի օգնականներ	256	2,2
սենտզենտինիկներ և ռենտգենլարորանտներ	129	1,1
ատամնատեխնիկներ	119	1,0
այլ մասնագիտություններ	—	7,8

Հանրապետությունում մեկ բժշկին ընկնում է 2,8 միջին բուժաշխատող (1964 թ.), առանձին վերցրած՝ բաղաժանանում՝ 2,2, գյուղերում՝ 9,5:

Յուրաքանչյուր 10 հազար բնակչին ընկնում է 66,8 միջին բուժաշխատող (1965 թ.):

Հանրապետությունում բժշկական զբույքների զբաղեցվածությունը 1965 թ. կազմում էր 95 տոկոս, ատամնաբույժներինը՝ 94,4 տոկոս, միջին բուժաշխատողներինը՝ 98,5 տոկոս, զեղազորմանինը՝ 100 տոկոս:

Հանրապետության բժիշկներին 70,3 տոկոսը կանայք են: Ըստ տարիքի, հանրապետության բժիշկները բաժանվում են հետևյալ կերպ (1963 թ.):

մինչև 20 տարեկան	19,7 տոկոս
31—30 »	34,7 »
41—50 »	25,0 »
51-ից բարձր	20,6 »

Հատ աշխատանքային ստաժի, հանրապետության բժիշկները բաժանվում են հետևյալ կերպ (1963 թ.):

մինչև 5 տարի	19,6 տոկոս
6—10 »	24,0 »
11—15 »	17,2 »
16—20 »	17,1 »
20-ից բարձր	22,1 »

Բժշկական դրույքների ապահովվածությունը կադրերով հանրապետությունում հետևյալ պատկերն է ներկայացնում (1963 թ.).

Քաղաքներում հատկացված է բժշկական 4104 դրույք,

Փաստորեն զբաղեցված է 3,932 դրույք,

Տոկոսային հարաբերությամբ զբաղեցված է 95,8 տոկոսը,

Գյուղական վայրերում հատկացված է բժշկական 632 դրույք

Փաստորեն զբաղեցված է 510 դրույք

Տոկոսային հարաբերությամբ զբաղեցված է 80,6 տոկոսը:

Այսպիսով, քաղաքներում թափուր էր մնացել բժշկական դրույքների 4,2, գյուղերում՝ 19,4 տոկոսը և դա՝ գյուղական վայրերում զգալի թվով բժիշկների համատեղության պայմաններում: Այսպես, 1959 թ. գյուղում բժշկական աշխատողների համատեղության կոնֆիցիենտը կազմում էր 1,6, 1962 թ.՝ 1,4, 1963 թ.՝ 1,5:

Միջին բուժաշխատողների թիվը հանրապետությունում տարեցտարի ավելանում է, չնայած աճման տեմպերը վերջին 3—4 տարում պակասել են:

	1961 թ.	1962 թ.	1963 թ.
1. Միջին բուժաշխատողների բացարձակ թիվը	11.249	11.811	11.875
2. Աճը՝ բացարձակ թվերով	647	209	64
3. Աճման տեմպերը	6,1 տոկոս	1,1 տոկոս	0,5 տոկոս

Չնայած գյուղական վայրերը տարեցտարի ավելի շատ բժիշկներ են մեկնում, սակայն դեռևս շատ մեծ է բժիշկների հոսունությունը շրջաններից դեպի քաղաք: Այսպես, օրինակ, 1961 թ. շրջանները աշխատանքի են մեկնել 179, ազատվել են աշխատանքից 123 բժիշկ, 1962 թ. մեկնել են 199-ը, ազատվել՝ 209-ը:

Հանրապետության բժշկական կադրերը հիմնականում երևանի բժշկական ինստիտուտի շրջանավարտներ են:

1921 թ. երևանում ստեղծվեց պետական համալսարան: Մեկ տարի անց՝ 1922 թվականին՝ գոյություն ունեցող հասարակական և բնական գիտությունների ֆակուլտետներին ավելացավ նաև բժշկականը¹:

¹ Երևանի պետական համալսարանի մասին ավելի մանրամասն տեղեկ. Վարդիշանյանի «Երևանի պետական համալսարանը» գիրքը, Երևան, 1965 թ.:

Վերջինս ստեղծվեց մինչև այդ պորձող միջնակարգ բժշկական դպրոցի բազայի վրա: Այդ դպրոցի 54 ուսանողներ տեղափոխվեցին բժշկական ֆակուլտետ, լրացուցիչ ընդունվեցին 62 հոգի:

Զնայած դժվարին պայմաններին, բժշկական ֆակուլտետը կարողացավ գոյութիան ամուր հիմքեր ստեղծել և արագ թափով դարգանալ: Մեկը մյուսի ետևից սկսեցին բացվել նոր ամբիոններ, որտեղ երկրի տարբեր վայրերից աշխատանքի հրավիրվեցին հարազատ ծագովրդին անձնվիրաբար ծառայելու պատրաստակամությամբ տոգորված մասնագետներ: Մանրէաբանության ամբիոնը ղեկավարում էր Արգար Իսահակյանը, ախտաբանությունը՝ Փայլակ Հակոբյանը, զեղազիտություն-զեղազործությունը՝ Գրիգոր Մեղնիկյանը և ուրիշներ:

Տեսական ամբիոններից բացի, 1924—1925 թթ. առաջին հիվանդանոցի բազայի վրա կազմակերպվեցին կլինիկական առաջին ամբիոնները, որոնք ղեկավարում էին Գրիգոր Արեշյանը (մանկաբարձություն և գինեկուլոգիա), Համբարձում Քեչեկը (վիրաբուժություն), Լևոն Հովհաննիսյանը (ներքին հիվանդություններ) և այլն:

1927 թ. նշանակալից էր Հայաստանի առողջապահության պատմության համար: Իրականացավ հայ առաջավոր մտավորականության երկար տարիներ փայփայած երազը: Պետականություն ստացած Հայաստան երկրում ստեղծված բժշկական բարձրագույն դպրոցը տվեց առաջին շրջանավարտները: Շատ չէին նրանք՝ ընդամենը 32 նորավարտ բժիշկներ, որոնք, սակայն, սեփական կազմեր էին, բժշկական բարձրագույն կրթության առաջին ավետաբերները հանրապետությունում: Առաջին շրջանավարտներից էին Լ. Հարությունյանը, Վ. Միքայելյանը, Պ. Մարգարյանը, Բ. Սայադյանը, Վ. Սադոյանը, Գ. Մուշեղյանը, Ա. Բադալյանը և ուրիշներ, որոնք այժմ ականավոր գիտնականներ են:

1925 թ. բժշկական ֆակուլտետի մի խումբ դասախոսների շնորհիվ պրոֆեսորի կոչում: Նրանցից էին Հակոբ Հովհաննիսյանը (բիոքիմիա), Վահան Արծրունին (անատոմիա), Համբարձում Քեչեկը (վիրաբուժություն), Արտաշես Մելիք-Աղամյանը, Լևոն Հովհաննիսյանը (ներքին հիվանդություններ), Գրիգոր Արեշյանը (մանկաբարձություն և գինեկուլոգիա):

1930 թ. բժշկական ֆակուլտետն առանձնացավ Երևանի պետական համալսարանից: Ստեղծվեց ինքնուրույն բժշկական ինստիտուտ, որը տարեցտարի ընդլայնվեց. ստեղծվեցին բժշկագիտության համարյա բոլոր մասնաճյուղերի գծով առանձին ամբիոններ:

Երևանի բժշկական ինստիտուտն ավարտած շատ բժիշկներ Հայրենական պատերազմի տարիներին իրենց զրսևորեցին որպես հայրենիքին անսահմանորեն նվիրված, ազնիվ ու խիզախ քաղաքացիներ: Նրանք վերադարձան փառքի շքանշաններով, իսկ շատերն էլ ընկան հերոսի մահով:

Հետպատերազմյան տարիներին բժշկական ինստիտուտը կերպարանափոխվեց թե՛ արտաքինով (խոսքը նորակառույց շենքերի մասին է), և թե՛ ուսումնա-գիտական, «ներքին» բովանդակությամբ:

Այժմ ինստիտուտում դործում են բուժական (հայկական և ռուսական), սանիտար-հիգիենիկ, մանկաբուժական (1958 թվականից) և ստոմատոլոգիական (1961 թվականից) ֆակուլտետներ:

Ամբիոնների թիվը հասել է 49-ի, որտեղ աշխատում են 37 գոկտոր-պրոֆեսորներ, այդ թվում՝ ՍՍՀՄ բժշկական գիտությունների ակադեմիայի և Հայաստանի գիտությունների ակադեմիայի 8 անդամներ և թղթակից-անդամներ: Ինստիտուտն ունի 65 դոցենտ և 27 ավագ դասախոս: Պրոֆեսոր-դասախոսական կազմն ինստիտուտում այժմ հասնում է 240-ի: Բացի այդ, ինստիտուտի որոշ ամբիոններին առընթեր գործող գիտահետազոտական պրոբլեմատիկ լաբորատորիաներում ընդգրկված է ևս 40 գիտական աշխատող:

Երևանի բժշկական ինստիտուտում այժմ սովորում են մի քանի տասնյակ հայ ուսանողներ՝ աշխարհի տարբեր երկրներից:

Բազմաթիվ հայրենադարձ հայեր ոչ միայն ավարտել են բժշկական ինստիտուտը, այլև դարձել գիտությունների թեկնածուներ: Նրանցից Գևորգ Եղյանը, Զավեն Դուլաբջյանը, Սեպուհ Թումյանը բժշկական գիտությունների դոկտորներ են:

Իր գոյության անցած տարիների ընթացքում բժշկական ինստիտուտը լույս է ընծայել 14 գիտական ժողովածուներ և անցկացված գիտական 44 նստաշրջաններում կարգացված զեկուցումների թեզիսներ, որտեղ ամփոփված են բժշկագիտության տարբեր բնագավառներում կատարված հետազոտությունների արդյունքները: Դրանց մեջ քիչ չեն Սովետական Միությունում և արտասահմանում բարձր գնահատված մեծարժեք աշխատանքները: Բացի այդ, հրապարակի վրա են բժշկական ինստիտուտի դասախոսների 30-ից ավելի մենագրությունները:

Երևանի բժշկական ինստիտուտն իր արժանավոր տեղն ունի Սովետական Միության բժշկական ինստիտուտների համաստեղության մեջ և մեծ ավանդ է ներդրում ինչպես գիտության զարգացման, այնպես էլ բժշկական կադրերի պատրաստման գործում:

Բժիշկների վերապատրաստման նպատակով 1963 թ. Երևանի բժշկական ինստիտուտի մինչ այդ գործող վերապատրաստման ֆակուլտետի բաղաչի վրա բացվեց բժիշկների վերապատրաստման ինստիտուտ:

Ինստիտուտն ունի վիրաբուժության, կրծքային վիրաբուժության և անաս-թեղիությունների, թերապիայի, մանկաբարձության և գինեկոլոգիայի, քիթ-ականջ-կոկորդի հիվանդությունների, ռենտգենոլոգիայի, նեվրոպատոլոգիայի և ներվային վիրաբուժության, կուրորատոլոգիայի և ֆիզիոթերապիայի, էպիդեմիոլոգիայի, մանկաբուժության, ակնաբուժության, տուբերկուլոզի և այլ ամբիոններ, ինչպես նաև պաթանատոմիայի, ինֆեկցիոն հիվանդությունների, դատական բժշկության, սոցիալական հիգիենայի և առողջապահության կազմակերպման, ուրոլոգիայի, աշխատանքի հիգիենայի և այլ բնագավառի դոցենտական դասընթացներ, որոնք ղեկավարում են պրոֆեսորներ Զ. Մովսիսյանը, Ա. Քաթանյանը, Ն. Նաջարյանը, Ռ. Զանջուտովան, Ս. Զոհրաբյանը, Վ. Մալխասյանը, Վ. Ալեքսանյանը, Մ. Այվամազյանը, Ս. Դավթյանը, դոցենտներ Ս. Ավդալբեկյանը, Ս. Սլկունին և ուրիշներ:

Ինստիտուտի ամբիոններում, այսպես կոչված, «աշխատանքային տեղերում» և կարճատև դասընթացներում մասնագիտական որակավորում անցան՝ 1960 թ.՝ 325, 1961 թ.՝ 338, 1962 թ.՝ 466, 1963 թ.՝ 401, 1964 թ.՝ 772, 1965 թ.՝ 898 բժիշկներ:

Միջին բուժաշխատողների պատրաստման համար Հայաստանում գոր-

ծում են 5 բժշկական ուսումնարաններ (Սրեանում, Լենինականում, Ղափանում, Գիլիջանում և Քասաղեղարում):

Հանրապետության 261 բժիշկներ (1966 թ.) ունեն Հայկական ՍՍՀ վաստակավոր բժիշկի կոչում, 351-ը պարգևատրվել են «Առողջապահության գերազանցիկ» կրճաճանով:

Երկարամյա անբասիր աշխատանքի և աշխատանքային բարձր որակի համար 1958 բուժաշխատողների տրված է աշխատավարձի պերսոնալ հավելում:

Բժշկական կադրերի տեղաբաշխման և մյուս հարցերում անելիքները դեռևս շատ են:

Անհրաժեշտ է ավելի շատ բժիշկների ուղարկել որակավորման դասընթացների, գյուղական բժշկական հիմնարկների բժիշկների թափուր տեղերն ապահովել կադրերով:

Բժշկական նորավարտ բժիշկների տեղաբաշխումը պետք է այնպես կազմակերպել, որ առաջիկա տարիներին պակասեցվի իսկ հետագայում ամբողջովին վերացվի շրջանների (ըստ բնակչության թվի) բժիշկներով անհամաչափ ապահովվածությունը:

МЕДИЦИНСКИЕ КАДРЫ, ВЫСШЕЕ И СРЕДНЕЕ МЕДИЦИНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВРАЧЕЙ В АРМЕНИИ

Р. С. ПАРСАДАНЯН

Р Е З Ю М Е

По данным на 1 января 1964 г. в Армянской ССР проживало 2069,0 тысяч человек, в том числе—городское население—1124,2 (54,3%), сельское население—944,8 тысяч (45,7%).

В системе всех ведомств Армянской ССР работает 5900 врачей (1966 г.), в том числе 518 стоматологов. По данным 1965 г., на каждые 10 тысяч жителей республики приходилось 26,6 врачей. Этот показатель равен в Грузии 32,0 в Азербайджане—22,2, в среднем по Союзу—19,4.

В 1965 г. в республике работало 14.256 медицинских работников, а в системе Мининистерства здравоохранения—13.000 работников среднего медицинского персонала, в том числе 3018 на селе.

На одного врача в республике приходится 2,8 работников среднего медицинского персонала (1963 г.), в городах—2,2, в селах—9,5.

На каждые 10 тысяч населения приходится 66,8 работников среднего медицинского персонала (1964 г.). 70,3% врачей республики—женщины.

Число среднего медицинского персонала растет из года в год, хотя темпы роста за последние 3—4 года снизились.

Несмотря на то, что в сельские местности из года в год направляются все больше врачей, однако еще велика текучесть врачей—из районов в города. Так, например, в 1961 г. в районы были направлены на работу 179 врачей, а освободились от работы—132 врача; в 1962 г. было направлено 199, освободились—209.

В целях усовершенствования врачей, на базе имевшегося при Ереванском медицинском институте факультета усовершенствования в 1963 г. был организован Институт усовершенствования врачей. На кафедрах института, на так называемых «рабочих местах» и на краткосрочных курсах прошли специализированную переподготовку: в 1960 г.—325, в 1961 г.—338, в 1962 г.—466, в 1963 г.—401, в 1964 г.—772, в 1965 г.—898 врачей.

Для подготовки среднего медицинского персонала в республике имеется 5 медицинских училищ (в Ереване, Ленинкане, Кафане, Дилижане, Басаргечаре).

В 1966 г. 261 врач республике имели звание заслуженного врача Армянской ССР.

Однако имеется еще много задач в распределении медицинских кадров. Необходимо больше посылать врачей на курсы переподготовки, обеспечить кадрами вакантные места врачей в сельских медицинских учреждениях. Распределение молодых специалистов-врачей надо производить таким образом, чтобы в предстоящие годы уменьшить, а затем и полностью устранить несоответствие в обеспечении районов врачами по числу жителей.

Медицинские кадры, высшее и среднее медицинское образование и усовершенствование врачей в Армении

Рафаэль С. Парсадзян

Труды Ереванского государственного института усовершенствования врачей, 1967; 549-555

АБСТРАКТ

Статья подробно описывает состояние здравоохранения в Армянской ССР в 1960-х годах, акцентируя внимание на численности населения, структуре медицинских кадров и особенностях их распределения между городами и сельскими районами. Приводится статистика по числу врачей и средних медицинских работников, их профессиональной специализации, возрастному и стажевому составу. Особое внимание уделяется историческому развитию Ереванского

медицинского института, начиная с его создания в 1922 году, включая вклад первых преподавателей и выпускников в становление национальной системы здравоохранения.

Автор также анализирует проблемы неравномерного распределения медицинских кадров, особенно в сельской местности, где сохраняется значительный дефицит специалистов, несмотря на увеличение числа врачей и среднего медперсонала. В статье подчеркивается важность повышения квалификации, более справедливого распределения молодых специалистов и устранения кадровых дисбалансов между регионами. Кроме того, упоминаются достижения системы здравоохранения, такие как высокий процент занятости медицинских должностей и повышение уровня подготовки специалистов, что способствует развитию здравоохранения в республике.

Բժշկական կադրերը, բժշկական բարձրագույն և միջնակարգ կրթությունը, բժիշկների կատարելագործումը Հայաստանում

Ռաֆայել Ս. Փարսադանյան

Երևանի բժիշկների կատարելագործման պետական ինստիտուտի գիտական տեղեկագիր, 1967 թ.: 549-555

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

Հոդվածում մանրամասն ներկայացված է 1960-ական թվականներին Հայկական ԽՍՀ առողջապահության միջնակարգ ու բարձրագույն կրթության թվին, բժշկական կադրերի կառուցվածքին և դրանց բաշխմանը քաղաքային և գյուղական շրջաններում: Ներկայացվում է բժիշկների և միջին բուժաշխատողների թվաքանակի, մասնագիտական ուղղվածության, տարիքային և ստաժային կազմի վերաբերյալ վիճակագրություն: Հատուկ ուշադրություն է դարձվում Երևանի բժշկական ինստիտուտի պատ-

մական զարգացմանը՝ սկսած 1922 թ.-ից, ներառյալ առաջին դասախոսների և շրջանավարտների ներդրումը ազգային առողջապահական համակարգի կայացման գործում:

Հեղինակը վերլուծում է նաև բժշկական կադրերի անհամաչափ բաշխման խնդիրները՝ հատկապես գյուղական շրջաններում, որտեղ շարունակվում է մասնագետների լուրջ պակասը, չնայած բժիշկների և միջին բուժաշխատողների թվի աճին: Հոդվածում ընդգծվում է որակավորման բարձրացման, երիտասարդ մասնագետների արդարացի բաշխման և տարածաշրջանների միջև կադրային անհամաձայնությունների վերացման կարևորությունը: Բացի այդ, նշվում են առողջապահական համակարգի ձեռքբերումները, ինչպիսիք են բժշկական հաստիքների բարձր զբաղվածության մակարդակը և մասնագետների պատրաստման որակի բարելավումը, որոնք նպաստում են հանրապետության առողջապահության զարգացմանը:

Medical staff, higher and secondary medical education and advanced training of doctors in Armenia

Rafayel S. Parsadanyan

Proceedings of the Yerevan State Institute for Postgraduate training of Medical Professionals, 1967; 549-555.

ABSTRACT

This article provides a detailed analysis of the healthcare system in the Armenian SSR during the 1960s, focusing on the population size, structure of the medical workforce, and their distribution between urban and rural areas. The article presents statistics on the number of doctors and paramedical staff, their professional specialization, as well as their age and experience levels. Special attention is given to the historical development of

the Yerevan Medical Institute, starting from its establishment in 1922, highlighting the contributions of the first faculty members and graduates in the formation of the national healthcare system.

The author also highlights the issue of uneven distribution of medical personnel, particularly in rural areas, where a significant shortage of specialists persists despite an increase in the number of doctors and paramedical staff. The article emphasizes the importance of improving the qualifications of medical professionals, ensuring a more equitable distribution of young specialists, and addressing the regional imbalances in the medical workforce. Furthermore, the article mentions the achievements of the healthcare system, such as the high employment rate in medical positions and the improved training of specialists, which have contributed to the development of healthcare in the republic.